

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕТНОГРАФІЧНОГО РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНЦІВ ПІВДЕННИХ СХИЛІВ КАРПАТ

У статті висвітлено деякі аспекти етнографічного районування південних схилів Карпат. Зроблено спроби проаналізувати підстави та окреслити границі етнографічної групи долинян, спишських русинів; конкретизувати перехідні зони.

Ключові слова: етнографія, етнографічна група, долиняни, лемки, русини, Карпатський регіон.

Спроби етнографічного районування українців розпочалися ще із середини ХІХ ст.

Етнографічне районування передбачає визначення поняття етнографічна група. Загальний варіант цього терміну дав в свій час Ю.Бромлей. За ним це – *внутрішньо-етнічна історико-етнографічна (традиційно-культурна) спільність, один зі структурних підрозділів етносу*¹. Розвиваючи думку Ю.Бромлея, російський вчений В.Козлов визначив *етнографічну групу*, як *локальний підрозділ етносу, котрий вирізняється від аналогічних йому своїм діалектом (говіркою) і тими чи іншими компонентами матеріальної та духовної культури, що виявляються, головним чином, шляхом спеціальних обстежень*². В навчальному посібнику "Українське Народознавство" подається наступне визначення: *локально-територіальна частина етносу, яка вирізняється особливостями традиційної матеріальної і духовної культури, побуту, інколи діалектом*³. Як видно з наведених визначень етнографічна група розглядається лише як культурна категорія, однак якщо е.г. розуміти як *один зі структурних підрозділів етносу (Бромлей), локальний підрозділ етносу (Козлов), чи локально-територіальну частину етносу (Українське народознавство)*, то й саме поняття *етнос* повинно також носити лише культурологічний характер, втім це суперечить визначенню поняття *етнос* російських та українських вчених. Так, ознаками етносу Ю.Бромлей вважав: *територіальну єдність, мовну спільність, здобутки матеріальної та духовної культури, особливості психічного складу, темперамент, певні стереотипи поведінки, етнічний характер*⁴. В "Українським Народознавстві" етнос визначається як: *стійке об'єднання людей, що історично склалося на певній території на ґрунті спільного походження. Характеризується єдиною мовою, культурою, побутом, психікою і самосвідомістю*⁵; за В.Наулком етнос – *це стійка спільність людей, що історично сформувалася на певній території і зберегла відносно стабільні особливості культури (включаючи мову) і психіки, а також етнічну самосвідомість*⁶. Таким чином, до визначення е.г. ще слід включити щонайменш три складники: географічний ареал, особливості психіки та групову totoжність. Географічна компактність етнографічної групи, більша ніж в етносу біологічна, культурна та побутова гомогенність дозволяють припустити ще один комплекс ознак, а саме, демографічні та антропологічні властивості. Таким чином етнографічну групу можна представити як: *локальну частину етносу, що історично склалося на певній території та вирізняється особливостями: мови (діалект, говірка); традиційної матеріальної, духовної, виробничої, соціально-правової культури; ментальності, характеру та групової totoжності (усвідомлення єдності і відмінності від інших утворень); демографічних та антропологічних властивостей (антропометричні, соматичні, біохімічні, фізіологічні, біофізичні).*

Тож етнографічне районування передбачає дослідження цілого комплексу складників різними вченими: етнологами, фольклористами, лінгвістами, фізичними антропологами, психологами, істориками, археологами, географами.

На сьогодні не існує жодної схеми, яка би ґрунтувалася на комплексному підході, однак це не применшує необхідності розгляду даного питання.

Хочемо зупинитися на етнографічному районуванні українців південного макросхилу Карпат.

Р.Кирчів пропонує тричленну ієрархію історико-етнографічного районування України. До регіонів першого порядку відносить три: Центральньо-Східний (Південно-Східний), Північний (Поліський) і Західний (Південно-Західний), які поділяє на райони (регіонів другого порядку), а ті, в свою чергу, на підрайони (регіонів третього порядку). Територія Карпат належить, на думку вченого, до Південно-Західного історико-етнографічного регіону. На Закарпатті та Пряшівщині знаходяться наступні етнографічні райони: Лемківщина, Бойківщина та Гуцульщина⁷. В загальних рисах ця схема відповідає нашим уявленням про районування, за виключенням одного суттєвого моменту, діалектна та етнографічна границя Бойківщини у Закарпатті проходить од верхів'я Ужа (с. Загорб) до верхів'я Рики (с. Лозянський) на північно-східному макросхилі Полонинського хребта⁸. Гуцульські говірки Закарпаття локалізовані у верхів'ї Тиси від с. Ясіня до с. Хмелів включно, басейн Шопурки та деякі села Косівки вважаються перехідними до гуцульських⁹. Ареал лемківських говірок лежить на захід від р. Лаборець; міжріччя Лаборця та Удави (включно) вважається перехідною зоною із домінуванням лемківських мовних елементів¹⁰. За сучасною класифікацією *східні говірки підкарпаторуського діалекту* Г.Героцького співвідносяться із *закарпатським говором*, що разом із лемківським, бойківським, гуцульським, надсянським, волинським, подільським, та покутсько-буковинським належать до *південно-західного наріччя української мови*¹¹. Г.Героцький та ряд інших лінгвістів протиставляли *підкарпаторуський (карпатоугорський)* діалект всім іншим наріччям української мови (північному, південно-західному й південно-східному)¹². Так чи інакше, але великий простір південного схилу Карпат заселяє група, яка у мовному плані відрізняється від бойків, гуцулів та лемків.

Окрім мовних ознак існування закарпатців як окремої етнографічної групи підтверджується й даними етнографії. Закарпатський етнолог М.Тиводар називає закарпатців *долинянами*, зважаючи на те, що більшість носіїв цієї групи заселяє передгірську та рівнинну зони Закарпаття¹³. Його думку щодо визнання окремої групи закарпатців та їхньої назви поділяють більшість закарпатських вчених, й зокрема, відомий дослідник народної архітектури П.Федака, який на відміну від М.Тиводара проводить східну границю долинян не Р.Шопуркою а значно західніше – Р.Тересвою¹⁴. Спільними рисами традиційної культури долинян М.Тиводар вважає насамперед комплекс господарсько-культурних традицій. Серед характерних елементів традиційного будівництва він називає наступні: вуличні чи гніздові поселення з відносно вільним розміщенням будов уздовж дороги; відкритий двір із незв'язаними, або частково зв'язаними між собою будівлями двору; зрубні стіни хат із обмазкою та побілкою ззовні та всередині, з відкритими вуглами вінців¹⁵. До цього списку можна додати ще: чотирьохсхилі досить високі солом'яні (рідше дерев'яні) дахи із навісами-*піддашшями*, під якими облаштовувались напівзакриті галереї-*ганки* з дерев'яними опорними стовпцями; наявність у хаті (на відміну від бойків) поперечних балок-*бантин* (несучі конструкції даху, що сполучають крокви) та поперечних сволоків (*геренд, селемен*); виділення у задній часті сіней кухні; наявність у садібі плетених *кошів (куш, кіш)*, у яких сушилася і зберігалася кукурудза, та двоярусних кошів (*зруб-комора* – каркасний *куш*) та ін.

Існування окремої групи українців на південному схилі Карпат цілком пояснюється їх етнічною історією. На субстратну основу східнослов'янського землеробсько-скотарського населення (яке відомо із VII – IX ст.), що з 560 р. перебувало у складі племенного союзу білих хорватів, а у 992 р. увійшло до сфери впливу Київської Русі, наклались у XIV – XV ст. трансільвансько-руські та південнослов'янські елементи, привнесені колонізацією на "волоському" поселенському праві, помітні галицько-руські та подолянсько-руські, а також незначні угорські, німецькі, румунські та словацькі елементи, що потрапляли до Закарпаття упродовж XIII – XVIII ст.¹⁶. Не слід забувати, що долиняни, як ніхто інший з етнографічних груп українців, зазнали історико-культурної та політичної ізоляції. Перебуваючи з XI – XII ст. під

владою Угорщини, що ворогувала із Польщею, вони на відміну від закарпатських гуцулів, закарпатських бойків та населення Пряшівщини не мали тісних пограничних контактів із прикарпатськими українцями.

Противники виділення долинян в окрему етнографічну групу мотивують тим, що на відміну від гуцулів чи бойків, традиційна культура населення південних схилів Закарпаття не досить монолітна, значна ізоляція, яка відбувалася у межах певних комітатів, відмінні іноетнічні впливи у різних районах, а також природно-географічні відмінності верхів'їв та пониззі приток Тиси (Ужа, Латориці, Боржави, Ріки, Тересви, Терєблі та ін.) у долинах яких розташовані села, спричинили до значної гетерогенності мови та традиційної культури районів та куцїв ареалу.

Аби розв'язати дане питання звернімося до двох різних джерел, а саме – до досліджень у царині мовознавства та етнографії.

Ф.Потушняк, на основі окремих діалектних і господарських рис, розрізняв наступні підрозділи долинян: лемаки (долини Тур'я-Латориця); долиняни (південніше р. Тур'ї, Імстичова і Рокосова); верховинці (між Латорицею та Тересвою віще Сваляви та Довгого)¹⁷. П.Федака виділив локальні групи за долинами рік Тересви, Терєблі, Ріки, Боржави, Тур'ї та жителів, що живуть між середньою Латорицею та пониззям Ужа (отже на шість груп)¹⁸.

У 1999 р. М.Тиводар на основі комплексного підходу, враховуючи основні компоненти традиційної культури, а також етнічну історію та мовну карту запропонував досить складну диференціацію українців Закарпаття й зокрема долинян. Він розділив долинян на чотири локально-територіальних групи (райони), а ті у свою чергу – на етнографічні підрайони, яких, за думкою М.Тиводара, можна вважати територіально-популяційною замкнутістю (тобто найдрібнішою етнографічною одиницею)¹⁹.

Згідно зі схемою М.Тиводара локально-територіальна група *мармароських долинян* займає весь Тячівський і Хустський райони, Синевирську западину, українські та етнічно змішані села лівого берега Тиси. Географічне положення території обумовило відносно незначні мадярські культурні впливи, практично відсутній вплив словаків й, навпаки, найбільш відчутні румунські запозичення. Основними визначальними характеристиками даної групи є: значна доля відгінно-полонинського та вигінного скотарства, що поєднана із рільництвом та садівництвом; поширення поряд із вуличними поселеннями ще й розкиданих та скупчених сіл; дерев'яні хати із небіленими (з кінця ХІХ ст.) стінами, високим чотирисхилим дахом (пропорції висоти даху до висоти стін могли сягати 3 – 4:1) під соломою (способом у *натруську* чи підв'язкою снопків до лат) або 'онтом; поширення двохкамерного житлового комплексу, що складається із хати та комори, які мають окремі входи з галереї; волоський стрій, що обов'язково складався із сорочки із широкими рукавами та квадратним шийним вирізом і розкльощених штанів; плащеподібний короткий верхній одяг із білого довгого ворсистого сукна – *гуня пелехата*; хутрянні безрукавки-*келтарі* із пишною вишивкою червоними та зеленими нитками; довгі жіночі сорочки з багатою кольоровою вишивкою геометричним орнаментом на рукавах та ін. М.д. диференціюються на: тересвянських (середня й нижня течія Тересви, Лужанка, Вільхівчик, Терешілка), дубівських (верхів'я Тересви до с. Солоне), углянсько-драгівських (середня течія Терєбли від с. Вільшани до с. Дулово), колочавських (села Колочавської улоговини), хустських (нижня течія Терєблі, межиріччя Помийниці-Байлової-Хусця), горінчівських (середня течія та пониззя Ріки від Н. Бистрого до Хуста й Рокосова) та королєвських (лівобережжя Тиси від с. Велятино до с. Хижі) долинян.

Район боржавських долинян охоплює села межиріччя Боржави та Латориці. Для традиційної культури характерно: комплексне землеробсько-скотарське господарство з перевагою рільництва, садівництва і виноградарства над вигінним та відгінно-полонинським скотарством; вулична і частково розкидана забудова сіл; дерев'яне зрубне житло із обмашченими й побіленими всередині й ззовні стінами; довга тунікоподібна жіноча сорочка, червоні чи темні хутрянні або сукняні короткі жіночі безрукавки із квадратним широким вирізом ший; сиві або коричневі, рідше білі *гуні (петеки)*, з широкими рукавами та коротким ворсом та ін. Територіально-популяційними групами боржавських долинян є наступні: довжанські (верхів'я Боржави), іршавські (середня течія Боржави із притоками: Синявка, Іршавка, Бистра), крайнянські (від с. Кам'янське на південному сході до В. Визниці на північному заході), виноградівські (рівнинні села Виноградівського та Берегівського р-нів), स्वाлявські (верхів'я

Боржави, Дусинки, пониззя Вічи, середня течія Латориці) та плосківські (р. Пиня із притоками).

Ужанські долиняни проживають у межиріччі Латориці та Ужа у межах Мукачівського та Ужгородського районів. Серед усіх груп долинян вони найбільш рівнинні; землеробство (зерноводство, виноградарство, садівництво) усюди домінувало над вигінним скотарством (відгінної форми не було); традиційна культура характеризується найбільш сильними словацькими та угорськими впливами; найхарактернішою ознакою інтер'єру хати є піч т. зв. словацько-моравського типу, витягнута у повздовжньому напрямку, в якій челюсті дивляться не на широку фасадну стіну, а на причілкову; у напівкурних печах димозбірник-*кіш* мав довгу цівку, що вела у сіни, де у першій половині XIX ст. виділяли кухню та ін.

Район перечинсько-березнянських долинян охоплює села долини р. Уж від сіл Кострина, Вишка і Люта на півночі до сіл долини Лютої, Тур'ї з притоками й с. Ворочево на півдні. На культурі цієї групи долинян позначилися контакти із сусідами – бойками, лемками та словаками, а також досить жвавий міграційний рух котрий йшов вздовж Ужа (міграції предків ужоцьких долинян та населення з Галичини) та із заходу (словаків та лемків) особливо у першій половині XVIII ст. Досить сприятливий клімат території, а також наявність гірських випасів створили умови для розвитку польового землеробства і водночас вигінного та подекуди й відгінного скотарства. Для них також характерно: поселення вуличної та ланцюгової форми; зімкнутий двір – *довга хижа*, де під одним дахом стоїть хата (*хижа*), сіни, комора, стодола-*пелевня* із висунутими уперед воротами, стайня, а також шопи та загата-*половник*; зруб хати у більшості сіл обмазувався глиною й забілювався; челюсті печі дивилися на причілкову стіну; рясно брижені довгі чи короткі жіночі сорочки чи сорочки-блузи із вишивкою рослинного чи геометричного характеру; короткі суконні безрукавки, неворсисти петеки та ін. Локальними окрешностями є наступні: тур'янсько-перечинські (весь Перечинський район окрім Зарічова й Новоселиці), великоберезнянсько-чорноголовські (південна частина Велико-Березнянського району від с. Забрідь, крім с. Завосина), лютянські (Люта, Вишка, Кострино, Костринська Ростка).

М.Тиводар вважає деякі села Перечинського (Зарічово, Новоселиця) та Велико-Березнянського районів (Верховина Бистра, Лубня, Загорб, Стужиця, Завосино, Домашин, Стричава, Княгиня) лемківськими.

Ареал розселення бойків він обмежив селами лівого берега Ужа (Тихий, Сухий, Гусний, Волосянка, Ужок). Територіально-популяційними групами бойків вчений називає: ужоцьких, воловецьких та міжгірських.

Закарпатські гуцули за М.Тиводаром діляться на богданських, ясенівських, рахівських та великобичківських²⁰.

Границя етнографічних районів М.Тиводара у цілому збігається із мовною картою Г.Геровського. Так мармароським долинянам відповідають південномармароські, а також більша частина північномармароських говірок; боржавським долинянам – берегівські говірки; ужоцьким та перечинсько-березнянським долинянам – ужанський говір²¹.

Поділ українців Закарпаття на чотири етнографічні групи та їх локальна диференціація підтверджується й народними уявленнями. В ареалі закарпатського діалекту народ виділяє: *долинян-дичок* (співпадає з ареалом ужоцьких долинян), *долинянських лемаків* (крайнянські), *верховинців-лемаків* (плосківські та स्वाлявські), *верховинців-лишаків або бляхів* (довжанські), *верховинців-ціпошів* або *верховинців-вавунів* (значна частина мармарошських)²².

Власні обстеження та аналіз етнографічного і діалектологічного матеріалу дозволяють зробити деякі зауваження до цієї схеми, а саме:

Так звані великобичківські гуцули (В.Бичків, Верхнє Водяне, Стримба, Кобилецька Поляна, прилягаючі села до румунської частини) за всіма ознаками належать до гуцульсько-долинянського пограниччя. В етногенетичному плані вони сформовані із мішаного долинянсько-гуцульського елемента, що відбилося на місцевій говірці, яку разом із говірками с. Луги та с. Лопухів Г.Геровський відносив до південномармароської, що зазнала гуцульського впливу²³. У комплексі культурно-побутових традицій наприкінці XIX – XX ст. там переважав гуцульський елемент, проте суттєвими відмінностями од гуцульського відрізнявся одяг, зокрема побутувала *волоська* сорочка та широкі полотняні *волоські* штани із тороками, значно відрізнялися від гуцульських й кептарі: мали прямиий строгий крій та лаконічний орнамент з

червоного та зеленого сап'яну зі спиною вишитою квітами-*туліпанами* та ін. Про пограниччя свідчить також характер ареалу який займає окраїнне здебільшого рівнинне положення. За відмінності у мові, побуті та географічному положенню гуцули Рахівського району називали великобичківських долинян *намуляниками*, *гайнялами* (т.б. долинянами), *погуцулиними*. Перехідний долинянсько-гуцульський характер має й с. Лопухів (Брустури), яке М.Тиводар відносить до мармароських (дубівських) долинян²⁴. Аналогічної думки щодо великобичківських гуцулів та мешканців с. Лопухів й відомий етногеограф М.Лаврук²⁵.

Так само пограничною долинянсько-бойківською зоною ми вважаємо населення верхів'я Теремлі й Ріки від с. Лозянський до с. Н.Бистрий, причина якої була метисація населення долини Ріки і верхів'я Тересви, а також тісні господарські контакти (випас худоби на спільних полонинах Боржави та Красної).

Долинянсько-бойківсько-лемківською перехідною зоною на нашу думку слід вважати все верхів'я Ужа до сіл Уліч, Сіль та Стричава, а також села Люта й Вишка. Лівобережжя верхнього Ужа (сс. Ужок, Тихий, Гусний, Сухий, Волосянка) мають більш-менш чіткі бойківські властивості. У селах верхньої Лютянки домінує долинянсько-бойківський елемент. Бойківськими ознаками там можна назвати: відкритий зруб з ялинового чи смерекового півкругляка або бруса; високі чотирихилі дахи під соломою; розміщення челюстей печі навпроти широкої фасадної стіни; наявність одного повздовжнього сволока; перевага "холодних" сіней. Долинянський елемент присутній передусім у мові. Ознакою лемківського будівництва можна вважати лише наявність у деяких хатах печей лемківського типу (де челюсті направлені на причілкову стіну); висутність воріт стодоли уперед притаманно й західнобойківському народному будівництву.

У селах Лубня, Ставне, Луг, Верховина Бистра й Загорб домінують бойківські ознаки, значні і лемківські елементи особливо у народному одязі (брижовані жіночі спідниці та сорочки із вишивкою, короткі вишиті рослинним орнаментом безрукавки-камізельки з купованого матеріалу та ін.), втім характер найдавніших вишивок, який зберігся на рушниках має типовий бойківський стиль.

У Кострині, Солі й Жорнаві домінують долинянські культурні традиції (напр. обмазка стін зрубу ззовні й усередині, значне поширення валькової техніки, наявність поперечних сволоків-*геренд* на одному повздовжньому *мастергеренді*, досить низька висота стріх), а також закарпатський діалект (ужанський говір за Г.Геровським). Присутні лемківські й бойківські елементи, зокрема піч лемківського типу, бойківський тип церкви.

У долині Улічки та у селах Стужиця, Домашин, Княгиня, Стричава відносно значний лемківський культурний та мовний елемент, проте приналежність їх до ужського говору закарпатського діалекту, а також деякі принципові аспекти традиційної культури дозволяють вважати їх перехідною лемківсько-долинянсько-бойківською територією, а не лемківською.

До лемків М. Тиводар відніс також села Перечинського району Зарічово та Новоселицю, а також с. Завосина Велико Березнянського району, які ми також відносимо до пограничних – лемківсько-долинянських сіл. Бойківський культурний і мовний шар тут не відчутний.

Головна проблема при розгляді ареалу поширення лемків полягає у тому, що більшість дослідників не вважаючи долинян окремою етнографічною групою, вимушені шукати східну границю лемків на західному бойківському кордоні. А це в свою чергу посуває лемків до Перечинського та Великоберезнянського районів у Закарпатті. Другою причиною вбачаємо традиційні погляди етнографів щодо визнання чіткої границі, яка у більшості випадків неможлива.

За Г.Геровським українське населення південного макросхилу Карпат поділяється на наступні говірки: південномармароську (середня течія та пониззя Ріки, Тересви, Теремлі та прилягаючі села долини Тиси), північномармароську (верхів'я Тересви, Боржави, середня течія Ріки), берегівську (середня течія Латориці та Боржави), ужську (межиріччя Латориці та Ужа, а також басейн Ужа крім Ублі та Улічки), східноземплінську (басейни Ублянки та Цирохи), західноземплінську (басейни Лаборця, Удави, Ольки), шарішську (басейн Ондави без Ольки, верхів'я Попрада по лінії сіл Малий Ліпник – Гайтовка – Орлов – Висланка – Блажов) та спишську (села колишнього Спишського комітату); окрему групу складають верховинські (бойківські) та гуцульські говори, що належать до південно-західного наріччя української мови. Східноземплінський говір, за визначенням Г.Геровського, є перехідним між західними та

східними підкарпатурськими говорами. Границя між східноземплинської та західноземплинської говірками багатьма відомими лінгвістами (І.Зілінський, Й.Шемлей, І.Панкевич) вважається за східну границю лемківського діалекту. Проте *східнопідкарпатурські (бойківські за І.Панкевичем)* мовні елементи зустрічаються до Ондави тобто до земплинсько-шаришського кордону, а лемківські до Боржави, т.б. до границі із мармароськими говірками²⁶. Таким чином більшість правих приток Ужа та лівий доплив Лаборця – Цироха є перехідною смугою між долинянськими та лемківськими діалектами.

Ареал носіїв *західних* говірок (за Г.Геровським) також досить складний. Українські села Шариша та Земплина розміщені досить компактно, переважають низькогірні ландшафти Ондавської та Лаборецької верховин, де річкові артерії мають густу мережу; іноетнічне оточення представлено головним чином різними етнографічними групами східних словаків – *виходняр*. Спишські українці заселяють різні, досить ізольовані міжгірні котловини та річкові долини середньогірних (Левочський та Гнілецький хребти, Спишська Магура, Пеніни) та низькогірних масивів (Любовнянська Верховина, Левочські Планіни); іноетнічне оточення представлено спишськими німцями, спишськими горалями та східними словаками (*виходняри-спишаки*). Це не могло не позначитися на мові та традиційній культурі. Говір спишських українців не монолітний; йому, на відміну від західно-земплинського, шаришського та більшості українських говірок притаманна заміна старих довгих голосних з та ф у закритім складі не на і, а на ы (ју, ю). Носії спишської говірки кажуть: *кын', кюн', кјун', пып, пюп, пјуп, мјюд, мюд, мјуд* і т.п. (це до речі характерно також для закарпатського діалекту). У деяких говірках збереглися старі дифтонги й зокрема ять, а у замагурських українських селах присутній польський звук і, тощо²⁷.

За характером житлово-побутової культури відомий дослідник М.Сополига розділив ареал українців Словаччини на три головні зони: бойківсько-лемківську, центральнолемківську та західнолемківську.

Бойківсько-лемківська зона співпадає із ужським та земплинськими говорами; центральнолемківська – із шаришським; західнолемківська – зі спишською говіркою.

Центрально-лемківській архітектурі притаманно: зімкнута забудова двору; орієнтація хати причілкою до комунікації; дерев'яні зрубні будівлі із твердого, рідше м'якого матеріалу із обмазкою та побілкою стін ззовні та всередині; високий солом'яний чотирихилий дах; лемківський тип печі; наявність вздовж тильної та іноді причілкової стіни дощаних або плетених *причулків*.

Західнолемківська зона визначається: замкнутою чи вільною забудовою двору; орієнтацією хати причілкою або широкою фасадною стіною (у разі асиметричного планування) до комунікації; рубленими смерековими чи ялиновими будівлями із відкритими стінами; двоххилими чи напіввальбовими дахами, критими ́онтом (господарські будівлі ще й дошкою); напівкурною піччю, переважно із поперечною, рідше повздовжньою орієнтацією челюстей; відсутністю окремих приміщень для зберігання зерна – *сипанців*; сильними польськими, словацькими та деякими німецькими впливами²⁸.

Розгляд так званої бойківсько-лемківської зони, за М.Сополигою, скоріше може свідчити не про її бойківський елемент, а про долинянський. Такі характеристики народної архітектури як: твердий дерев'яний будівельний матеріал; обмазка та побілка стін при відкритих кутах вінців, поперечні сволоки та ін. притаманні саме архітектурі долинян.

¹ Бромлей Ю.В. Современные проблемы этнографии. – М., 1981, – С. 49.

² Козлов В.И. Этнографическая группа / Свод этнографических понятий и терминов. Вып. VI. – М., 1995. – С. 149.

³ Українське народознавство: Навч. пос. – К., 2006. – С. 566.

⁴ Бромлей Ю.В. Этнос и этнография. – М., 1973. – С. 78 – 94.

⁵ Українське народознавство... – С. 566.

⁶ Наулко В. Типологічні ознаки // Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах. Книга 1. – Опішне, 1999. – С. 132.

⁷ Українське народознавство... – С. 62 – 70

⁸ Тиводар М. Етноісторичний та етнокультурний розвиток українців Закарпаття / Carpathica – Карпатика.

Етнічні та історичні традиції населення Українських Карпат кінці XVIII – XX ст. – Вип. 6.– Ужгород, 1999. – С. 46 – 48.

⁹ Геровский Г. Язык Подкарпатской Руси. Перевод с чешского. – М., 1995. – С. 36.

¹⁰ Зілінський І. Питання про лемківсько-бойківську мовну границю / Lud siowiacki. – Т. 4, z. 1. – Krakow, 1937. – S. 102; Панкевич І. Лемківсько-бойківська границя в Чехословаччині / Літопис Бойківщини. – Ч. 10. – 1937. – С. 3 – 6.

¹¹ Атлас української мови у 3 томах. – Т. II. – К., 1988. – Карта IV.

¹² Геровский Г. Вказ. праця. – С. 12 – 13

¹³ Тиводар М. Традиційне скотарство Українських Карпат другої половини XIX – першої половини XX ст. – Ужгород, 1994.

¹⁴ Федака П. Народне житло українців Закарпаття XVIII – XX століть. – Ужгород, 2005. – С. 12.

¹⁵ Тиводар М. Вказ. праця. – С. 34.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Потушняк Ф. Як народ ділить себе // Літературна неділя. – 1942. – С. 185 – 189.

¹⁸ Федака П. Типи і варіанти народного житла Закарпаття (XIX – початок XX ст.) // Народна творчість та етнографія. – 1981. – № 2. – С. 70.

¹⁹ Тиводар М. Вказ. праця. – С. 30.

²⁰ Тиводар М. Вказ. праця. – С. 30 – 52; Ужгородський краєзнавчий музей, експозиція; Ужгородський музей народної архітектури та побуту, експозиція.

²¹ Геровский Г. Вказ. праця. – С. 19 – 29.

²² Тиводар М. Вказ. праця. – С. 36.

²³ Геровский Г. Вказ. праця. – С. 36.

²⁴ Великобичківський краєзнавчий музей, експозиція.

²⁵ Лаврук М. Гуцули Українських Карпат. – Львів, 2005. – С. 121.

²⁶ Панкевич І. Лемківсько-бойківська границя в Чехословаччині. – С. 3 – 6.

²⁷ Геровский Г. Вказ. праця. – С. 34.

²⁸ Сополига М. Народне житло українців східної Словаччини. – Пряшів, 1983. – С. 278 – 280.

В статтє отражены некоторые аспекты этнографического районирования южных склонов Карпат. Сделаны попытки проанализировать основания и очертить границы этнографической группы долинян, спышских русинов; конкретизировать переходные зоны.

Ключевые слова: этнография, этнографическая группа, долиняне, лемки, русины, Карпатский регион.

This article highlights some aspects of ethnographic zoning of southern slopes of the Carpathians; examines the ground and delineate the borders of ethnographic groups of dolinyan, spyshskih Ruthenians; specify the transitional zone.

Key words: ethnography. ethnographical group, dolynians, lemkos, rusyns, Carpathian region.